

УДК 657.1.012.1

Хорунжак Н.М.,
д.е.н., доцент, доцент кафедри обліку в державному
секторі економіки та сфері послуг
Тернопільський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОБЛІКУ СУБ'ЄКТІВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Khorunzhak N.M.,
dr.sc.(econ.), assoc. prof., assistant professor at the department
of accounting in the state sector of the economy and sphere of services
Ternopil National Economic University

PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE ACCOUNTING SYSTEM DEVELOPMENT OF TOURISM ACTIVITY

Постановка проблеми. Динаміка розвитку туризму в останні роки свідчить про суттєве зростання туристичних відвідувань. В свою чергу, це вимагає підвищення оперативності та якості обліку й аналізу. Проблема забезпечення виконання цього завдання пов'язана з потребою посилення рівня управління наданням зростаючих обсягів туристичних послуг та збільшення кількості туристичних відвідувань. Особливо актуально це для Західного регіону України. Зокрема, за даними Звіту управління туризму департаменту розвитку Львівської міської ради, річна кількість відвідувань у 2014 р., порівняно з 2007 р. зросла на 1 млн і склала 1,7 млн осіб (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка річної кількості відвідувачів міста Львова

Примітка: 2015 р. – неофіційні емпіричні дані, встановлені на основі наукових публікацій та обчислені як середня величина

Джерело: [1]

При цьому середні витрати туриста за час перебування в місті у 2014 році становили 198 Євро. Туристичний збір – 1226,8 тис. грн (юридичні особи сплатили 805,6 тис. грн (65,7 %, у 2013 р. – 73,2 %), фізичні особи – 421,2 тис. грн (34,3 %, у 2013 р. – 26,8 %). У 2013 р. збір становив 1364,5 тис. грн. Зменшення на 10% спричинила зміна структури туристів і їх запитів щодо категорії закладів розміщення [1].

Така динаміка статистичних показників є об'єктивним свідченням доцільності розвитку й удосконалення чинної системи обліку, оскільки саме вона уможливує оптимізацію витрат туриста. З іншого боку, завданням цієї системи є підвищення ефективності туристичної діяльності. Поєднання таких двох протилежних за змістом завдань вимагає формування й використання оптимізаційної облікової системи. Таким чином, актуальність дослідження проблем розвитку системи обліку суб'єктів туристичної галузі пов'язана з потребою підвищення її якості з точки зору інформаційного джерела

управління процесами надання послуг, використання наявних ресурсів і максимального забезпечення рівня задоволеності туристів.

Потреба в удосконаленні інформаційної бази управління в туристичній галузі та зростання обсягів туристичних послуг вимагають формування адекватного облікового забезпечення. Наявна система обліку не повною мірою відповідає сучасним управлінським запитам, оскільки через брак інформації не дає змоги будувати альтернативні оптимізаційні моделі діяльності. В умовах посилення конкуренції для суб'єктів туристичної діяльності немає інших альтернатив виживання, окрім підвищення якості надання послуг саме на основі економічно об'ґрунтованої та раціональної організації процесів власної діяльності, яку неможливо здійснити без відповідної інформаційної бази.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика удосконалення інформаційної бази управління в галузі туризму та її основи – бухгалтерського обліку в останні роки досліджується багатьма вченими. Серед них З.А. Балченко, Ж.А. Богданова, Н.О. Гура, Т.В. Момонт, Н.Б. Рошко та низка інших науковців і практиків. Різносторонній розгляд проблем обліку в туристичній діяльності підкреслює вагомість такого напрямку наукових досліджень та потребу в його розвитку. Особливий акцент вчених робиться на загальних питаннях облікової політики суб'єктів туристичної галузі, організації бухгалтерського обліку, його методиці і техніці.

Зокрема В.М. Жук досліджує процес формування облікової політики, що містить сукупність принципів, методів і процедур спостереження, групування та узагальнення фактів фінансово-господарської діяльності туристичних підприємства. Ним розглянуто основні фактори, що впливають на формування облікової політики, ідентифіковано її елементи щодо основних об'єктів обліку суб'єкта туристичної діяльності [5, с. 238]. Н.Б. Рошко з цією метою визначає основні особливості та вносить пропозиції удосконалення організації обліку суб'єктів туристичної діяльності [11, с. 343]. Логічно поєднуючи систему обліку з потребою розвитку контролю та аналізу, науковець також розвиває питання удосконалення бухгалтерського обліку та звітності суб'єктів туристичної діяльності з позиції їх як джерел і бази для контролю й аналізу [12, с. 66-67]. З практичної позиції розглядає облік О. Золотухін. Автор детально характеризує особливості та методику бухгалтерського обліку доходів і витрат туристичної діяльності, ідентифікуючи їх як найбільш вагомні об'єкти, що впливають на кінцеві результати діяльності [6]. Проблематиці об'ґрунтування і розробці організаційно-методичних рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку в умовах диверсифікації діяльності суб'єктів туристичної індустрії присвячене дослідження Т. В. Момонт. Науковець уточнює понятійний апарат, розвиває організаційні положення бухгалтерського обліку на туристичних підприємствах, акцентуючи увагу на методиці облікового відображення диверсифікаційних заходів на них. У цьому контексті вченому удосконалено організацію аналітичного обліку доходів та витрат, що виникають при здійсненні останніх, і об'ґрунтовано порядок оцінки потенціалу диверсифікації діяльності туристичного підприємства. Важливо також відзначити пропозиції автора щодо розвитку питань удосконалення обліку як інформаційного джерела прийняття рішень, зокрема розробки форм внутрішньої звітності [8]. Інші науковці З.А. Балченко [2], Ж.А. Богданова [3], Н.О. Гура [4] детально досліджують облік в туризмі загалом. Значний інтерес до досліджень особливостей обліку туристичної діяльності уможливив вирішення низки проблемних аспектів організації системи бухгалтерського обліку загалом. Однак невирішеними залишилась низка проблем, пов'язаних з інформаційним задоволенням управлінських запитів.

Постановка завдання. Метою статті є ідентифікація найбільш важливих проблем і прогалин, які є в обліку суб'єктів туризму та узагальнення шляхів їх вирішення для уможливлення оптимізації діяльності через посередництво відповідних управлінських рішень. Завдання дослідження полягають в ідентифікації особливостей туристичної діяльності з метою встановлення їх впливу на систему обліку, визначення можливих шляхів удосконалення системи документального забезпечення обліку діяльності в сфері туризму та позиціонуванні основ розвитку туристичного бізнесу через використання механізмів розвитку облікової інформаційної бази управління. Таким чином, *об'єктом* дослідження є туристична діяльність, а *предметом* – процес обліку та його складові, зокрема документальне забезпечення, методика відображення господарських операцій, система документообороту, використання сучасних комп'ютерних інформаційних технологій та відповідних їм принципів обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах посилення конкуренції в галузі туризму та негативного стану платоспроможності багатьох потенційних користувачів (особливо українських), зростає потреба в здешевленні туристичних послуг. На фоні дорожчання плати за енергоносії та супроводжуючого зростання усіх без винятку складових туристичного продукту, одним з найменш болісних та дешевих способів оптимізації ціни на туристичні послуги є удосконалення системи обліку в напрямі пошуку науково-об'ґрунтованих шляхів зниження витрат, економії ресурсів і підвищення ефективності використання наявного потенціалу. Проблемність вирішення питання пов'язана зі специфікою туристичної діяльності та суб'єктами, які її здійснюють. Туристичні фірми сьогодні існують як турагенти або туроператори. У найбільш загальному вигляді перших можна позиціонувати як надавачів (виробників) туристичних послуг, а других – як їх продавців. Однак окрім таких відмінностей,

турагентам і туроператорам притаманні і низка інших, що пов'язані не лише з напрямом діяльності (рис. 2).

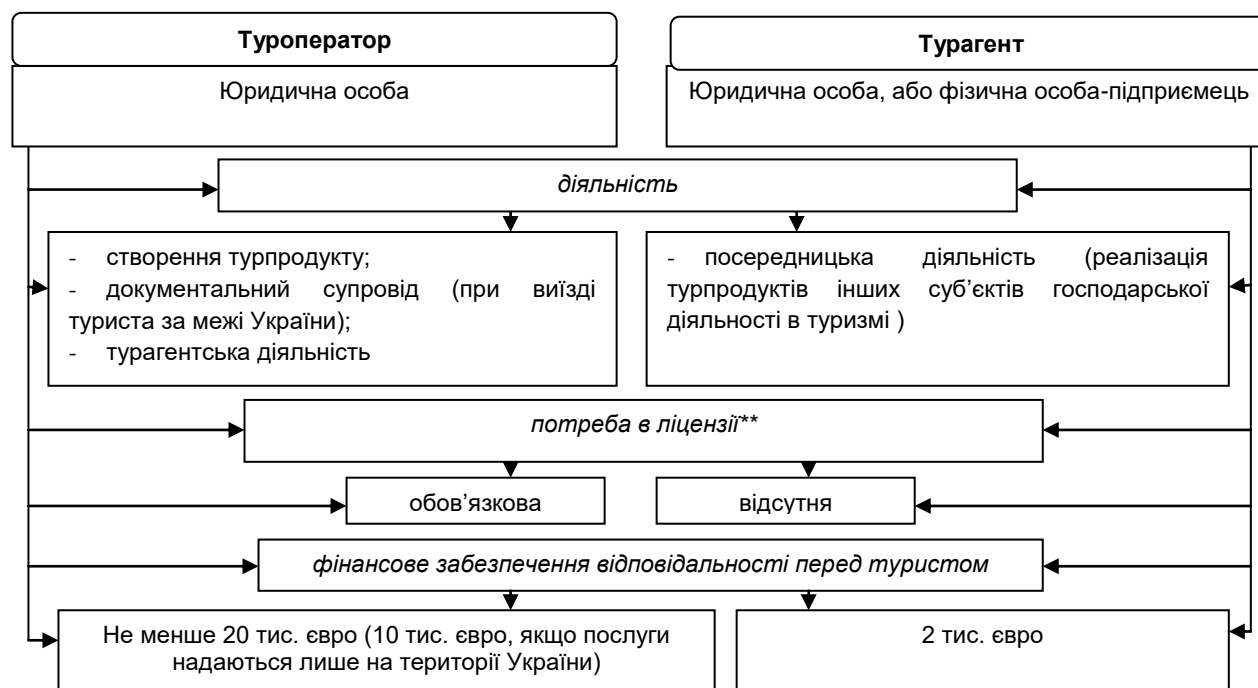

Рис. 2. Особливості діяльності суб'єктів туризму

Примітка: ** - обов'язкова сертифікація

Джерело: сформовано відповідно до [2; 3; 6]

Згідно формулювань, поданих у Законі України «Про туризм» можна зробити висновок, що до суб'єктів туристичної діяльності належать туристичні оператори, туристичні агенти та інші суб'єкти підприємницької діяльності, які надають послуги, пов'язані з тимчасовим розміщенням, харчуванням, проведенням екскурсій, розважальних заходів [10]. Відповідно, завданням бухгалтерської служби є не лише ведення касових операцій, а й деяких інших питань (фінансових, економічних, розрахункових, юридичних тощо).

У зв'язку з цим процес організації бухгалтерського обліку повинен включати в себе врегулювання питань відповідальності туроператорів та турагентів, яке б не суперечило чинному законодавству, а також ідентифікацію ведення внутрішньогосподарського обліку. Останній відіграє важливу роль в туристичній діяльності, оскільки уможливорює оперативне управління та контроль процесів надання туристичних послуг, впливає на кінцеві результати діяльності. Проблемою використання методології внутрішньогосподарського (управлінського) обліку в туристичній діяльності є факт наявності невеликих суб'єктів і фізичних осіб-підприємців. Зважаючи на обсяги їхньої діяльності, їм не вигідно організовувати такий вид обліку. Проте виходом зі становища може бути разове застосування послуг консалтингових фірм.

Специфіка туристичної діяльності також позначається на документальному оформленні господарських операцій. Наявність вказаних вище двох видів суб'єктів і обсяги їх діяльності уможливають використання спрощеної системи обліку. Вона характеризується використанням відповідного Плану рахунків і форм реєстрів, зокрема Книги обліку доходів або Книги обліку доходів і витрат (залежно від того, до якої групи платників податку відноситься суб'єкт туристичної діяльності).

При цьому в будь-якому випадку основним документом для оформлення туристичної послуги є договір. Він виступає гарантом встановлення відповідальності за якість і обсяги послуг, а це вимагає належного та правильного оформлення цього документа. Наявність типових форм договорів не гарантує повної відповідності зазначеним критеріям, оскільки зазвичай суб'єкти туристичної діяльності прагнуть до прописування в договорі умов, які б мінімізували їхню відповідальність перед споживачами туристичних послуг. Вирішенню цієї проблеми може служити використання в якості додатків до договору облікових реєстрів, зокрема калькуляцій турів (чи інших туристичних послуг).

Іншою важливою проблемою при організації обліку є наявність законодавчого дозволу використання двох підходів до дати визнання доходу туристичної фірми. При першому – дохід можна визнавати на дату надходження коштів за турпродукт на поточний рахунок або до каси туристичної фірми. А другий передбачає визнання доходу за датою закінчення туру.

Як зазначає Н. О. Гура, існує певна проблемність і особливості обліку витрат діяльності. Невеликі туристичні фірми можуть вести облік тільки на рахунку «Виробництво» і не використовувати рахунки «Адміністративних витрат» та «Витрат та збут» (які притаманні для санаторно-курортних закладів, турбаз та будинків відпочинку) або лише на рахунках класу 8 «Витрати за елементами». Серед витрат туристичної діяльності незначне місце посідають матеріальні витрати та витрати на амортизацію, особливо це стосується діяльності фірм-турагентів [4].

Такий підхід ускладнює порівняльність показників, що, в свою чергу, унеможливлює правильну оцінку основних економічних показників. Окрім цього, проблемність порівняльності ускладнюється різницею у кількості об'єктів обліку. Невеликі турагентства зазвичай послуговуються малою кількістю об'єктів обліку, а для туроператорів характерне більш широке їх коло (необоротні і оборотні активи, зобов'язання, доходи та витрати тощо). Щодо туроператорів слід також вказати на специфіку документообороту. Він включає в себе щонайменше 3 складові, які суттєво різняться між собою (рис. 3).

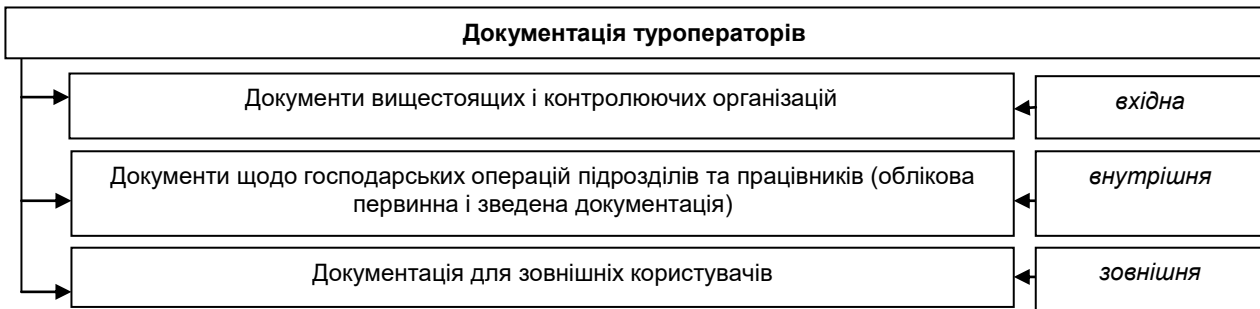

Рис. 3. Складові елементи документообороту туроператорів

Джерело: сформовано на підставі врахування практичної діяльності

До складу первинної документації в туризмі належать ваучери, страхові поліси, договори, заяви, рахунки, платіжні доручення тощо. Окремі з них, зокрема, ваучер, не завжди оформляються. Це залежить від того, наскільки турист обізнаний у питаннях своєї документальної захищеності.

Однією з важливих проблем, які належить вирішувати суб'єктам туристичної діяльності є вибір форми обліку (журнальна, комп'ютеризована, спрощена). Зазвичай він здійснюється керівництвом. Однак правильніше було б залучати до вирішення цього питання бухгалтера, оскільки він найбільш точно може врахувати облікові потреби та особливості туристичної діяльності.

Досить специфічною особливістю організації бухгалтерського обліку в туризмі є те, що малі підприємства можуть вести облік без подвійного запису (згідно наказу Міністерства фінансів України від 15 червня 2011 року № 720 «Про затвердження Методичних рекомендацій із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами») [9].

Цей наказ містить перелік форм Журналів, які мають вестися суб'єктами малого підприємництва, а також додаткових відомостей до них. Наразі є відповідні програмні продукти, які дозволяють формувати всі форми документації автоматизовано. Практика свідчить, що суб'єкти туризму надають перевагу комп'ютеризованій формі обліку оскільки вона унеможливлює технічні помилки розрахункового характеру. Також ця форма дозволяє мати у своєму розпорядженні технічні можливості для самостійного ведення внутрішньогосподарського (управлінського) обліку. Перевагою такої форми обліку є також можливість передачі документів між підрозділами підприємства та від зовнішніх суб'єктів.

Комп'ютеризована форма обліку, окрім прискорення швидкодії здійснення облікових процедур (математичне обчислення сум, формування ланцюжка документації, звітності і т.п.), створює передумови для застосування економіко-математичних підходів обґрунтування напрямів діяльності в сфері туризму. Найпершою умовою цього є наявність відповідної інформаційної бази даних. Дослідження потреби керівних працівників і власників туристичного бізнесу в даних для прийняття рішень свідчать, що чинна система обліку не відповідає тим вимогам, які вони ставлять до інформації, необхідної для їх обґрунтування. Облік в основному забезпечує лише суто інформаційні запити законодавчого характеру, тобто служить засобом формування й подання звітності у всі інстанції для уникнення штрафних санкцій. Свою роль інформаційного джерела оптимізації діяльності та підвищення її ефективності він практично не виконує.

Тому справедливим є твердження О.М. Кузьміної, що у ринкових умовах розвиток і ефективне ведення бізнесу в Україні стає неможливим без впровадження інформатизації, яка забезпечує інтеграцію і зв'язок підприємств із зовнішнім середовищем, покращує якість послуг. Науковець також обґрунтовано робить висновок, що виробничі, організаційні, фінансові, технологічні, соціальні, політичні та інші відносини впливають на ті чи інші показники ефективності діяльності суб'єктів економіки, інформатизація стає одним із найважливіших чинників їхнього виживання [7, с. 230].

У контексті суб'єктів туристичного бізнесу комп'ютеризація – це ще один з найпотужніших важелів здійснення діяльності загалом. Неможливо в сучасних умовах увіяти собі організацію туристичної подорожі без використання наявних технічних досягнень та Інтернету. Проте з точки зору економічної результативності здійснення туристичної діяльності цей важіль, на жаль, використовується не повною мірою.

Така ситуація пояснюється щонайменше двома основними причинами. По-перше, розмірами суб'єктів туристичної діяльності (турагентом може бути одна фізична особа, яка є посередником в процесі реалізації туристичного продукту). Натомість туроператор виконує значно більші обсяги роботи оскільки займається не лише реалізацією, а й виготовленням туристичного продукту. При цьому обидва суб'єкти несуть різну відповідальність при здійсненні своєї діяльності.

Отже, при залученні як важеля підвищення ефективності сучасних інформаційних технологій, слід врахувати ці факти. Найбільш вірогідно, що більшу вигоду від такого залучення отримає туроператор, оскільки щодо його діяльності є більше можливостей оптимізації (зважаючи на її обсяги та складові). По-друге, не усі суб'єкти туристичної діяльності здатні ефективно використовувати комп'ютеризацію не лише для облікових потреб, а й з ціллю прогнозування.

Акцентуючи увагу на ефективності використання сучасних ІТ в обліку та туристичному бізнесі загалом зауважимо, що концептуально результативний показник має бути комплексним і базуватися на врахуванні не лише суто економічного результату, а й включати побічні ефекти (наприклад, позитивний імідж суб'єкта туризму тощо). Однак, ураховуючи те, що предметом дослідження є власне облік як процес, слід визначити основні побічні ефекти, пов'язані з комп'ютеризацією. Найперше це те, що в умовах комп'ютеризації досягається подання даних у стислому форматі, придатному до швидкого розширення (архівування).

У зв'язку з цим компактність як принцип обліку дозволить акумулювати значні масиви інформаційних даних з мінімальним навантаженням на технічне забезпечення. Досягнення ефекту архівації облікових даних відповідно з принципом компактності можна забезпечити двома шляхами:

– механічним – зміною форм документації та подоланням дублювання даних у системі документообороту;

– квантовим – розробкою та застосуванням у системі обліку нової теорії нелінійних методів шифрування інформації.

Перший підхід, незважаючи на свою актуальність, характеризується обмежувачим фактором – скорочення кількості показників, граф чи інших параметрів облікових даних не може прямувати до нескінченності. Оптимум, який можна забезпечити, використовуючи цей підхід, визначається мінімальною потребою даних (та їх джерел) для управління процесами діяльності суб'єкта господарювання. Щодо другого напрямку розвитку теорії, методології та організації обліку, то він є більш гнучким і перспективним. Обґрунтуванням цього є не лише історія розвитку системи обліку та його автоматизації й комп'ютеризації, а й наявність нових відкриттів і теорій у галузі джерел інформації: теоретичне обґрунтування систем кодування на основі теоретико-числового базису Крестенсона, Радемахера та ін. Перевагою даного підходу є також не зменшення кількості числових облікових показників, а можливість збільшення обсягів інформації для її зберігання, в т.ч. цифрової, текстової, графічної чи візуальної.

Ще один, не менш важливий принцип, який варто застосовувати в бухгалтерському обліку – принцип ефективності, необхідність застосування якого обумовлена метою діяльності будь-якого суб'єкта господарювання. Його сутнісна характеристика полягає в переважанні рівня отриманих вигод від використання системою управління облікових даних над витратами на його організацію та ведення.

Найпростішим методом оцінки ефективності є порівняння вартісних і трудових показників. Різниця між початковим і кінцевими їх рівнями (тобто після проведення удосконалення чи модернізації обліку) вказуватиме на явний ефект, отриманий в результаті проведення удосконалюючих заходів. Результати таких обчислень не завжди бувають достатньо переконливими. Дійсний ефект визначається не лише через отримання економії робочого часу (зниження трудомісткості) чи отримання економії від нововведень. В цьому випадку правомірно говорити про мультиплікативний ефект від удосконалення організації, методології та методики обліку, який включає в себе посилення аналітичності даних і довіри до них, формування нових комунікаційних зв'язків (розширення співробітництва), оптимізацію діяльності тощо (рис. 4).

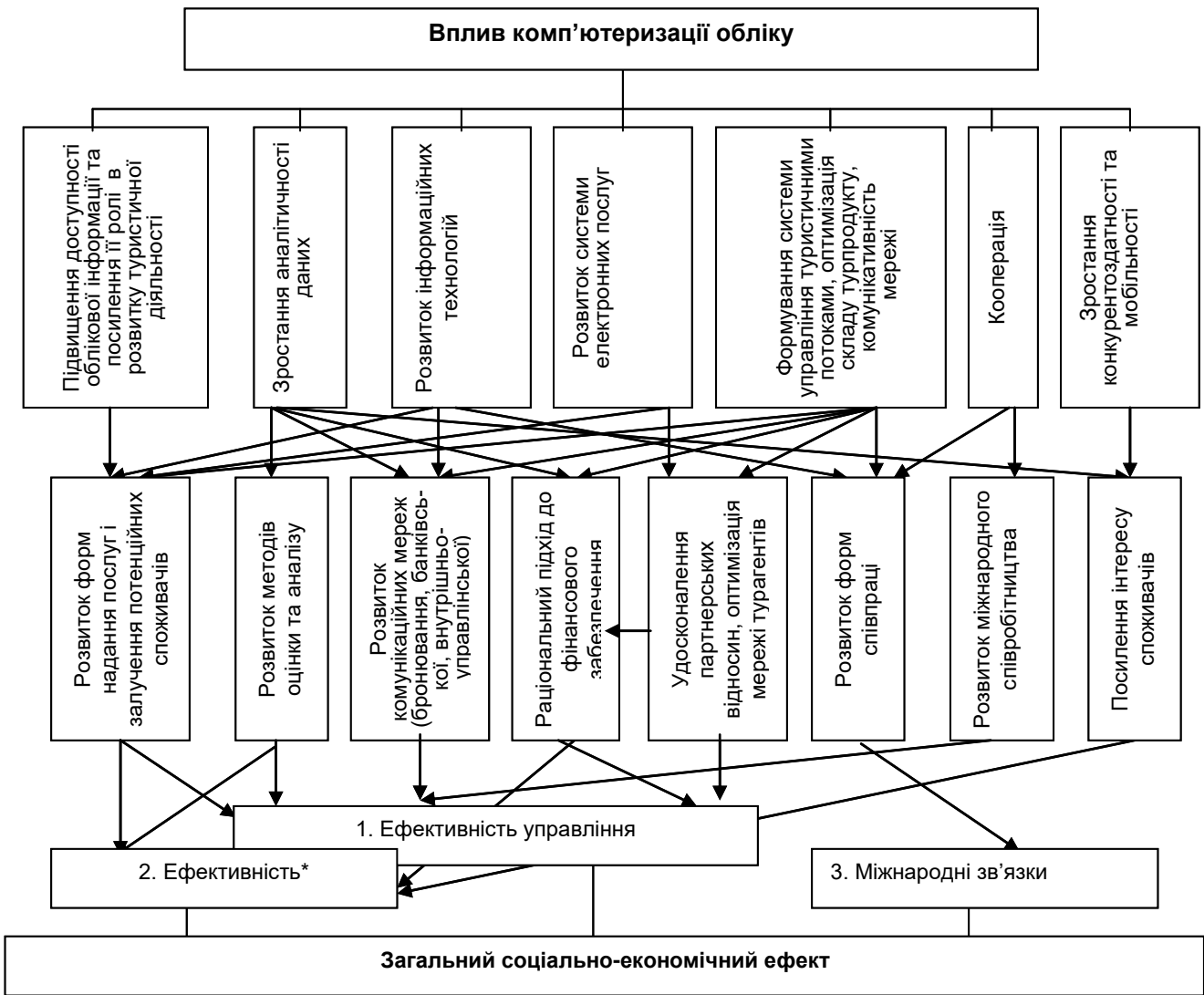

Рис. 4. Системний мультиплікаційний ефект від модернізації обліку

Примітки: * пряма індивідуальна, галузева, загальнодержавна, а також непрямий ефект від забезпечення підвищення рівня освіти, кваліфікації, здоров'я, рівня культури.

Джерело: розробка автора.

Принцип комплексності передбачає забезпечення адаптивності облікових даних до зміни управлінських запитів і технічних можливостей систем опрацювання інформації. Основною причиною виокремлення даного принципу є перехід на Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, розроблені на основі міжнародних, а також потреба у формуванні уніфікованої організаційної та інформаційної системи управління туристичними потоками.

Висновки та подальші дослідження. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, варто зауважити, що наявні особливості туристичної діяльності мають суттєвий вплив на організацію обліку, а розбіжності, які існують у трактуваннях щодо відображення його об'єктів вимагають вирішення в наказі про облікову політику. Позитивно впливають на якість системи обліку специфічні програмні продукти. Їхнє використання дозволяє вирішити низку проблемних питань і формувати якісну інформаційну базу управління туристичною діяльністю. Проте встановлення економічної вигоди від застосування ІТ та її вартісна (чи в будь-якому іншому вираженні) оцінка в галузі туризму потребує розробки та формалізації. Цей напрям наукових досліджень в перспективі дасть змогу суб'єктам туристичного бізнесу здійснювати обґрунтований вибір інформаційних систем обліку, здатних не лише до формування звітності, а й затребуваних системою управління для прогнозування та формування ефективної стратегії розвитку і тактичних потреб.

Література

1. Альохін Я. Звіт управління туризму департаменту розвитку (в тому числі ЛКНП «Центр розвитку туризму м. Львова) за 2014 р. [Електронний ресурс] / Я. Альохін. – Офіційний сайт Львівської міської ради. –

Режим доступу: <http://city-adm.lviv.ua/news/tourism/487-zvity/223315-zvit-upravlinnia-turyzmu-departamentu-rozvytku-v-tomu-chysli-lknp-tsentru-rozvytku-turyzmu-m-lvova-za-2014-r>.

2. Балченко З.А. Бухгалтерський облік в туризмі і готелях України : навч. посібн. / З.А. Балченко. – К. : КУТЕП, 2006. – 232 с.
3. Богданова Ж.А. Бухгалтерський облік і контроль туристичної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. к.е.н.: 08.00.09 / Ж. А. Богданова. – Ж. : ЖДТУ, 2011. – 20 с.
4. Гура Н.О. Облік видів економічної діяльності : підручник / Н.О. Гура. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 392 с.
5. Жук В.М. Формування облікової політики підприємств туристичної сфери / В.М. Жук // Вісник ЖДТУ. – 2015. – № 2 (72). – С. 238-242.
6. Золотухін О. Бухгалтерський облік доходів і витрат туристичної діяльності [Електронний ресурс] / О. Золотухін // Вісник: офіційне видання Державної фіскальної служби України. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/5477>.
7. Кузьміна О.М. Проблеми інформатизації підприємств малого та середнього бізнесу в Україні / О.М. Кузьміна, С.А. Яремко // Інноваційна економіка. – 2016. – № 3-4. – С. 230-235.
8. Момонт Т.В. Методика та організація бухгалтерського обліку в умовах диверсифікації діяльності суб'єктів туристичної індустрії : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук : 08.00.09 / Т.В. Момонт. – Житомир: ЖДТУ, 2016. – 21 с.
9. Про затвердження Методичних рекомендацій із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами: наказ Міністерства фінансів України від 15 червня 2011 року № 720 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.golovbukh.ua/regulations/1521/8199/8200/461653/>.
10. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. №325/95-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.
11. Рошко Н.Б. Організація обліку у суб'єктів туристичної діяльності / Н.Б. Рошко // Економічні науки. – 2012. – Вип. 9(4). – С. 343-353.
12. Рошко Н. Бухгалтерський облік і звітність суб'єктів туристичної діяльності як база для контролю та аналізу / Н. Рошко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 130. – С. 66-68.

References

1. Alokhin, Ya. "Report of tourism management Department for Development (including LCNE "Center of Tourism Development. Lviv") 2014", Official website of Lviv city council, available at: <http://city-adm.lviv.ua/news/tourism/487-zvity/223315-zvit-upravlinnia-turyzmu-departamentu-rozvytku-v-tomu-chysli-lknp-tsentru-rozvytku-turyzmu-m-lvova-za-2014-r>. (access date April 28, 2016).
2. Balchenko, Z.A. (2006), *Bukhhalterskyi oblik v turyzmi i hoteliakh Ukrainy* [Accounting in tourism and hotels Ukraine], tutorial, KUTEП, Kyiv, Ukraine, 232 p.
3. Bogdanova, Zh.A. (2011), "Accounting and control of tourist activity", Thesis abstract for Cand.Sc.(Econ.), 08.00.09, ZhDTU, Zhytomyr, Ukraine, 20 p.
4. Hura, N.O. (2010), *Oblik vydiv ekonomichnoi diialnosti* [Accounting of kinds of economic activity], textbook, Tsentru uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine, 392 p.
5. Zhuk, V.M. (2015), "Formation of accounting policies of the enterprises of tourist sphere", *Visnyk ZHDTU*, no. 2 (72), pp. 238-242.
6. Zolotukhin O. "Accounting of incomes and expenditures of tourist activity", *Visnyk: ofitsiine vydannia Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy*, available at: <http://visnuk.com.ua/ua/pubs/id/5477>. (access date April 28, 2016).
7. Kuzmina, O.M. and Yaremko, S.A. (2016), "The problems of informatization of small and medium enterprises in Ukraine", *Innovative economy*, no. 3-4, pp. 230-235.
8. Momont, T.V. (2016), "Methodology and organization of accounting in conditions of diversification activity of subjects of tourist industry", Thesis abstract for Cand.Sc.(Econ.), 08.00.09, ZhDTU, Zhytomyr, Ukraine, 21 p.
9. Ministry of Finance of Ukraine (2011), "On approval of Methodical recommendations on the application of accounting registers by small enterprises", order of the Ministry of Finance of Ukraine dated June 15, 2011 № 720, available at: <http://zakon.golovbukh.ua/regulations/1521/8199/8200/461653/>. (access date April 28, 2016).
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (1995), The Law of Ukraine "About tourism", dated 15.09.1995 p. № 325 / 95- (as amended and supplemented), available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>. (access date April 28, 2016).
11. Roshko, N. (2012), "Organization of accounting for the subjects of tourist activity", *Ekonomichni nauky*, issue 9(4), pp. 343-353.
12. Roshko, N. (2011), "The accounting and reporting of subjects of tourist activity as a base is for control and analysis", *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*, no. 130, pp. 66-68.